

„AMINTIRI DIN COPILĂRIE” DE LA LICEUL PARTICULAR PIARIST DIN TIMIȘOARA

I. Miracolul Piarist

„Nu știu alții cum sunt...” – ar fi început, negreșit, ilustrul Ion Creangă dar eu când îmi aduc aminte de anii petrecuți la Liceul Piarist, mă apucă o blândă melancolie. Nu că n-aș fi o fire riguroasă, pozitivă și cu rădăcini adânci în știință dar anii aceia au avut mereu darul de a mă translata în tinerețe, în anii formării și definirii caracterului și a personalității, a transformării – vai, ireversibile – a copilului în adolescent. În ciuda modului obiectiv de a privi lucrurile, inerent unui spirit de cercetător, încerc și – poate – reușesc să re trăiesc acele timpuri văzute prin ochii copilului care am fost și care a privit cu uimire și luare aminte lumea în care intra prin poarta Piaristilor.

Eu sunt sârb, provin dintr-o familie de intelectuali sârbi de multe generații. Limba maternă a fost, desigur, prima limbă pe care am vorbit-o dar, încă din fragedă copilărie am învățat limba maghiară, amândoi părinți ai mei au frecventat școli maghiare din Imperiul Austro-Ungar, deseori vorbeau ungurește între ei, ca noi, copiii, eu și sora mea mai mică Desanca, să nu pricepem ce vorbesc. Iluzie deșartă pentru că, pe nesimțite, am început să înțelegem limba maghiară, ne mai și jucam cu copii unguri, iar mai târziu am făcut o adevărată pasiune pentru frumusețea acestei limbi, citind zeci de cărți de literatură și documentare (ex. Marele Lexicon Pallas în 12 volume) ceea ce mi-a permis însușirea limbii maghiare literare, scrise și vorbite.

Limba română am învățat-o în paralel și, parcă, ceva mai târziu. A fost unul din motivele venirii mele la Piarști.

Grădinița am făcut-o în limba germană, în Fratelia unde locuiam pe acea vreme. Iată cum, ca orice timișorean care se respectă (pe sine și pe ceilalți), am ajuns să cunosc, de timpuriu, 4 limbi. Nu mai pun la socoteala limba franceză pe care am învățat-o în anii de liceu precum și de la tatăl meu care a fost un om de cultură erudit. Cu ușurință am învățat apoi limba rusă (sâmburele slav era deja în mine). Latina m-a vrăjit prin logica și puritatea ei, am ajuns să știu și astăzi, pe dinafară, pasaje întregi din Catilinarele lui Cicero sau din Ovidiu.

Cum am ajuns la Piarști ? Școala primară am făcut-o în limba sârbă. Patru clase. Ambițios, tatăl meu m-a înscris la admitere la Liceul Regal înființat de regele Alexandru, de lângă Belgrad. Cu toată exigența examenului, am reușit la admitere, dar, a venit 1 septembrie 1939, a izbucnit cel de al doilea război mondial și atunci părinții, cu o intuiție extraordinară, n-au vrut să mă mai trimită în Jugoslavia ci m-au înscris în Secția sârbă a Liceului Constantin Diaconovici Loga din Timișoara. Această secție funcționa pe baza unei convenții dintre cele două state, la Vârșeț existând o secție similară în limba română. Secțiile aveau însă doar patru clase. Profesorii erau excelenți, de nivel universitar, trimiși din Jugoslavia (și, respectiv, din România) iar nivelul de predare în consecință. Conform legilor învățământului de atunci, la finele clasei a patra, pentru a merge mai departe, trebuia susținut un „mic bacalaureat”. Apreciind just că, pentru a urma mai departe școala în limba română, acest examen ar fi trebuit să-l susțin în limba română, ceea ce pentru mine ar fi fost un handicap, după terminarea clasei a treia la C.D.Loga părinții m-au înscris la Piarști în clasa patra, pentru ca, măcar timp de un an, să învăț materiile și noțiunile de bază în limba română. Și iată – mă, astfel, Piarist !

Pe vremea aceea nu știam că am intrat într-un liceu de elită.

Prima impresie a fost că am intrat în turnul Babel. Colegii vorbeau efectiv în cele patru limbi bănățene tradiționale, fiind germani sau șvabi, maghiari, ceva mai puțini români și 2 sârbi, Nenadovici Alexandru și Fenlaciki Zdravko. Eu eram al treilea sosit. Mai erau și evrei, ceva cehi (Prohaszka) poate și alte naționalități dar vorbeau toți fie germană, fie maghiară. Românii vorbeau, desigur, româna dar cei mai mulți pricepeau și maghiara și germană. Profesorii au fost și ei o interesantă mixtură de preoți și civili.

Nu am fost un elev de nota 10. În clasa noastră premianții tradiționali, ocupanți ai locurilor 1 și 2, au fost Otto Nówy și Rottenberg Nicolae. Pe locul 3 alternam eu cu Bácskai Ervin. Stăteam în bancă cu Mucsi Ernest, cu care, la orele plicticoase, jucam șah orb, scriind mutările pe bilețele pe care ni le pasam.

Sub raport școlar, Nówy mi-a fost exemplul de referință așa cum, mai târziu, acest rol l-au avut, pentru mine, marii creatori ai culturii și civilizației umane. El avea o fire ușor retrasă, timid, nu se remarcă prin nimic ca persoană fizică, dar devenea un uriaș când își etala, la răspunsuri, bogăția de cunoștințe acumulate, și, dintr-odată, toți forțoșii și teribiliștii clasei se simțeau pitici. Modest, cu o educație înăscută, impunea respect și – de ce nu – admirație tuturor.

Simțeam nevoia unei atitudini protestatate fără a avea o cauză definită clar. Simțeam nevoia delimitării față de cotidian, față de cursul tern al vieții, față de zilnicia existenței. Am început, în pauze, să circul pe coridoarele liceului, călcând numai pe dalele negre ale pavimentului, ignorând total ironiile și observațiile caustice ale colegilor. Era, cred, un exercițiu subconștient pentru nonconformismul care mi-a caracterizat evoluția intelectuală ulterioară.

Bacalaureatul îmi evocă două situații comice. La matematici, președintele comisiei de bacalaureat, Mihail Ghermănescu, un eminent geometru, m-a întrebat ce este un număr irațional. Printre lacunele mele de limbă română, figura și această noțiune. Nu-mi aduc aminte ca vreun profesor să fi pomenit de ea. Poate am lipsit la această lecție. În orice caz întrebarea mi-a căzut ca un trăznet din senin fiindcă nu aveam nici cea mai mică idee de ce anume poate fi un număr irațional. Am răspuns într-o doară: „Număr irațional este acela care nu este rațional”. „Bine, bine dar dă o definiție mai exactă”. „Număr irațional este unul pe care nu mi-l pot închipui”. Nu știu ce a gândit atunci domnul Ghermănescu, stupefiat de răspunsurile mele, dar e sigur că mi-a dat o notă derizorie.

A doua situație comică deriva din faptul că, deși l-am pregătit, ani de zile, pentru bacalaureat, pe Eminescu, autor preferat, am fost chestionat, exclusiv, din ... Coșbuc!

Științele exacte, culmea, le învățam greu. Astăzi știu și de ce. În concepția mea, chiar de atunci, știința era un edificiu care, pentru mine, se clădea treptat și în care fiecare noțiune nouă, fiecare concept nou trebuia să fie așezat la locul lui în marele edificiu al cunoașterii. Dacă nu reușeam acest lucru, lecția respectivă se evaporă din memoria mea. Acesta a fost cel mai mare efort al învățării: să așez fiecare element nou dobândit în procesul de cunoaștere la locul lui în marele edificiu al științei în conexiune și interdependență logică față de restul edificiului. Un fel de „tablou al lui Mendeleev” raportat la sfera cunoașterii. Astfel, cunoștințele rămăneau fixate solid și mă mândresc cu faptul că, aproape tot ce am învățat la liceu mai știu și astăzi, după peste șase decenii.

Atunci am legat marile prietenii ale adolescenței. Constantin Lipovan (Tică), frământat de probleme existențiale, mi-a fost un interlocutor verbal și scris pe această temă până i-am pierdut urma, el plecând la alt liceu. Mulți ani mai târziu, l-am reîntâlnit la București, era deja actor la teatrul „Ion Creangă”, a jucat și în câteva filme, până la moartea sa, în 1971, într-un suspect accident auto, în Spania.

Marea mea prietenie s-a consolidat în relația cu Kapussy Antal. Atins ereditar de o distrofie mușchiulară progresivă, a evoluat intelectual în mod spectaculos, fiind atras de literatură și, inițial, de agricultură ca expresie a preocupărilor fundamentale ale țăranimii. După doi ani la Agronomia din Timișoara a plecat la Târgu Mureș unde a absolvit în mod strălucit medicina. A făcut apoi apostolat medical, autoizolându-se de bună voie, în mijlocul Ceangăilor din zona Ghimeșului. Aici a practicat medicina și a scris eseuri memorabile cu conținut filosofic, social, literar, până la moartea sa prematură, în 1978. Din când în când apela la mine să-l ajut material. Am făcut-o cu drag de fiecare dată. În ultimii ani nu mai putea umbla de loc. Atunci am proiectat și i-am confecționat un dispozitiv electromecanic, prin care se putea introduce și scoate din cada de baie, ușurând astfel acest teribil efort al soției lui devotate, Papp Ennikő. Treizeci de ani de corespondență (în limba maghiară, firește), o păstrez și astăzi cu sfințenie, poate, odată, voi reuși să o public. A fost un erudit și un caracter extraordinar.

Trăiesc vii, în memoria mea, înțelepciunea lui Rottenberg, seninătatea de copil superputernic a lui Czirik, sobrietatea lui Reiter, umorul mucalit al lui Madaras, finețea lui Bácskay, veselia complice a lui Moga, seriozitatea lui Higyed, pornirile poznașe ale lui Roșca, meticulozitatea lui Mihályfi, ținuta impecabilă a lui Nenadovici, a lui Morath, străduințele lui Suci și mulți alții...

Cine ar putea, în acest spațiu restrâns, să evoce toate amintirile, soțiile și năzbâtiile, sentimentele de prietenie timpurie, care ne animau atunci ? Poate un Goethe. Citez, din memorie, fragmente din versurile prologului la Faust, în traducerea lui Dóczi:

„Közelgtek ujra ingó tünyemények
Kiket korán, derengve, láthaték.
Vajon ez egyszer tán leköthetnélek,
A régi ábránd most is vonz-e még?
Tódultok? Jó! Ám jertek pára lények
Amit kikölt a ködös sűrűség;
Szivembe vág, mint ifjú kor varázsa
Lélekjárastok búvös szélcsapása „

„Ti véletek sok víg nap tarka képe,
Sok drága árnyék jó s mulat velem
Fölzeng, mint elhalt monda töredéke,
Első barátság, első szerelem.
Felsajg a bú, a panasz visszatérve
Végig fut e tekergő életem
S idézi mind, kik korán elhalva,
A lét javával, hajh! meg lőnek csalva”.

Pe scurt, așa s-au scurs anii de liceu cu bucurii, tristeți trecătoare, speranțe în viitor. Toate naționalitățile și confesiunile aveau libertatea de a se manifesta în specificul lor. Niciodată dar niciodată în cei cinci ani petrecuți la Piaristi nu am auzit un cuvânt urât, o aluzie răutăcioasă, o insinuare ironică la adresă vreunei naționalități. Or noi, sârbii, cumplit de puțini acolo, la Piaristi, aveam Jugoslavia vecină subjugată de armatele lui Hitler, nu prea știam ce se petrece acolo dar, din când în când, mai răzbăteau vești despre rezistența dâră opusă de partizani, despre represaliile cumplite ale armatei ocupante, despre ura neîmpăcată care creștea între cele două părți. Nimic din toate acestea nu a pătruns în Liceul Piarist, corpul profesoral veghiind asupra menținerii unui climat de bună înțelegere între elevi. Astăzi, când intoleranța sfâșie zone din ce în ce mai mari ale globului, eu sunt tentat să numesc aceasta „*miracolul Piarist*”, poate primul și cel mai mare merit al acestui Liceu.